

ทำเป็นปุ๋ยอินทรีย์ และมีศักยภาพในการผลิตพลังงาน นอกจากนี้ในบางพื้นที่ยังมีการเลี้ยงโคเพื่อการกีฬาและความสวยงามอีกด้วย จึงเห็นได้ว่าปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การเลี้ยงโคยังคงมีอยู่ในประเทศไทย และหากมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ และมีการตลาดที่ดีก็จะทำให้การเลี้ยงโคมีศักยภาพในเชิงพาณิชย์สูงขึ้นได้อีกมาก

จำนวนประชากรโคพื้นเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในระหว่างปี พ.ศ. 2531-2538 พบว่าจำนวนโคเนื้อทั้งประเทศเพิ่มขึ้นจาก 4.1 เป็น 7.3 ล้านตัว ในระหว่างปี พ.ศ. 2539-2541 จำนวนโคเนื้อกลับลดลงเป็น 5.9, 5.3 และ 4.6 ล้านตัว ตามลำดับ แต่หลังจากนั้นโคเนื้อก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งมีจำนวน 5.6 ล้านตัวในปี พ.ศ. 2545 และเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนถึง 2.9 ล้านตัว หรือร้อยละ 52.5 ของทั้งประเทศ กรมปศุสัตว์และศูนย์สารสนเทศการเกษตรได้รายงานจำนวนโคพื้นเมืองในปี พ.ศ. 2544 ว่าเขตการเลี้ยงสัตว์ที่ 3 และ 4 มีจำนวนโคพื้นเมืองเป็นร้อยละ 68.61 และ 65.26 ของโคทั้งหมด ตามลำดับ

แต่อย่างไรก็ตามยังไม่ข้อสรุปถึงจำนวนโคพื้นเมืองที่แน่ชัด เนื่องจากข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ยังไม่สอดคล้องกัน อาทิ ข้อมูลจากการวิจัยของศรเทพ (2538) ระบุว่ามีความร้อยละ 25 ของโคเนื้อทั้งหมด ในขณะที่กรมปศุสัตว์และศูนย์สารสนเทศการเกษตรได้รายงานว่ามีสูงถึงร้อยละ 60-70 ของโคเนื้อทั้งหมด ผลการสำรวจในพื้นที่และเสวนากับเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องและผลจากนโยบายของกรมปศุสัตว์ในช่วงที่ผ่านมาที่มีการให้บริการผสมเทียมด้วยน้ำเชื้อโคพันธุ์ต่างประเทศและการส่งเสริมการเลี้ยงโคพื้นเมืองไม่ได้มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง อีกทั้งจากการที่เกษตรกรนิยมที่จะคุมฝูงด้วยพ่อโคพันธุ์บราห์มันหรือการผสมเทียมโดยใช้น้ำเชื้อจากพ่อโคพันธุ์บราห์มัน ส่วนโคพื้นเมืองเพศผู้ในฝูงมักจะถูกตอนหรือขายออกไปเป็นโคเนื้อ จึงทำให้เชื่อได้ว่าจำนวนโคพื้นเมืองที่ถูกต้องนั้นคาดว่าจะต่ำกว่าจำนวนที่รายงานโดยกรมปศุสัตว์ การสำรวจเพื่อให้ทราบถึงจำนวนที่แท้จริงยังคงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

ข้อมูลผลงานวิจัยด้านเทคโนโลยีและการจัดการโคพื้นเมือง

1. ข้อมูลด้านพันธุ์โคพื้นเมือง

โคพื้นเมืองจัดอยู่ในกลุ่ม *Bos indicus* ที่มีลักษณะประจำพันธุ์ดังนี้ เป็นโคที่มีขนาดค่อนข้างเล็ก เพศผู้โตเต็มที่มีน้ำหนักประมาณ 300-500 กก. ส่วนเพศเมียจะหนักประมาณ 200-250 กก. มีขนสั้นเกรียน สีขนแตกต่างกัน อาทิ สีน้ำตาล สีเหลือง สีน้ำตาล สีดำ สีแดง มีตะโหนกเล็ก มีเหนียงคอ หนึ่งได้ท้องไม่มาก ใบหูเล็กตั้ง หน้ายาวรอบบาง หน้าผากแคบ มีนิสัยตื่นตกใจง่าย เป็นโคที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของประเทศไทย เนื่องจากมีความทนร้อน ทนสภาพอากาศแห้งแล้ง ทนโรคและแมลง หากินเก่ง มีความสามารถใช้อาหารหยาบที่มีคุณภาพต่ำได้ดี เลี้ยงลูกเก่ง อัตราการให้ลูกดี แต่มีอัตราการเจริญเติบโตต่ำและโครงร่างเล็ก โดยสามารถจำแนกโคพื้นเมืองไทยตามพื้นที่การเลี้ยงและลักษณะการใช้งานออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

โคพื้นเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โคภาคใต้ (โคชน) โคภาคเหนือ (โคขาวลำพูน) และโคภาคกลาง (โคลาน)

2. ข้อมูลด้านการปรับปรุงพันธุ์และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

ผลงานวิจัยส่วนใหญ่เกี่ยวกับวงจรของการสืบพันธุ์ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต อาทิ การผลิตน้ำเชื้อแช่แข็งโคพื้นเมือง การใช้ฮอร์โมนกระตุ้นหรือเหนี่ยวนำการเป็นสัด การใช้เทคนิคการกระตุ้นป้อนกระตุ้นร่วมกับการผสมเทียม การจัดช่วงฤดูผสมพันธุ์ เป็นต้น

เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่นิยมใช้วิธีการผสมโดยธรรมชาติโดยการปล่อยพ่อพันธุ์เข้าคอกฝูง สำหรับการผสมเทียมนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่นิยม เนื่องจากมีปัญหาในการตรวจสอบหรือการติดต่oprasetางานกับเจ้าหน้าที่ผสมเทียมล่าช้าไม่ทันกับความต้องการ

3. ข้อมูลด้านอาหารและการปรับปรุงคุณภาพอาหารสัตว์

พบว่าเกษตรกรรายย่อยส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสนใจในด้านการจัดการอาหารสัตว์ในช่วงฤดูการต่าง ๆ การให้อาหารเสริมและแร่ธาตุมากนัก จึงทำให้โคพื้นเมืองมีการเจริญเติบโตช้าและมีสุขภาพไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่งส่งผลกระทบต่ออัตราการผสมติด น้ำหนักลูกแรกคลอด น้ำหนักหลังหย่านม และการกลับมาเป็นสัดหลังคลอดของแม่โคด้วย นอกจากนี้เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีด้านการจัดการเกี่ยวกับอาหารสัตว์

จากข้อมูลด้านชนิดและปริมาณของผลผลิตทางการเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปี พ.ศ. 2543-2545 พบว่า พืชหรือวัสดุเศษเหลือจากพืชที่มีศักยภาพในการนำมาใช้เป็นอาหารสัตว์ ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง ข้าวฟ่าง ข้าวโพด อ้อยและถั่วลิสง มีประมาณ 40 ล้านตัน/ปี (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรและกรมวิชาการเกษตร, 2546) ทำให้มีปริมาณของวัสดุเศษเหลือรวมกันประมาณ 21 ล้านตัน/ปี (ตามวิธีของ Devendra, 1988) ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการเลี้ยงโคเนื้อได้ประมาณ 19 ล้านตัว/ปี จึงเห็นได้ว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีวัตถุดิบสำหรับการเลี้ยงสัตว์มากเพียงพอที่จะเพิ่มการเลี้ยงได้อีกถึง 7 เท่าของจำนวนในปัจจุบัน การนำใช้เทคโนโลยีอย่างง่ายเข้ามาช่วยปรับปรุงให้มีคุณภาพดีขึ้น เช่น การสับให้มีขนาดเล็กลง การราดด้วยกากน้ำตาล และการทำฟางหมักยูเรีย เป็นต้น การเสริมแร่ธาตุ อาหารข้นและยูเรียในอาหารข้น การใช้อาหารอัดเม็ดคุณภาพสูงหรือการเสริมแร่ธาตุก้อน รำข้าว กากน้ำตาล ใบกระถิน ใบผักคตขวาแห้ง ถั่วพืชอาหารสัตว์ กากเมล็ดฝ้าย สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้ดีขึ้น การวิจัยเพื่อนำใช้ผลผลิตเหล่านี้ให้เต็มศักยภาพจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

4. ข้อมูลด้านการจัดการการเลี้ยงโคพื้นเมือง

จากข้อมูลการวิจัยที่รวบรวมมาพบว่าโดยทั่วไปยังคงเป็นการเลี้ยงในลักษณะของการออมทรัพย์ไม่มีระบบการจัดการในด้านพันธุ์ อาหารและโรงเรือน เพราะไม่ต้องการลงทุนมาก ซึ่งหากมีการจัดการรูปแบบการเลี้ยงที่ดีโคพื้นเมืองก็สามารถให้ผลผลิตที่ดีได้

จากการสำรวจโดยการสังเกตและสอบถามจากเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น กาฬสินธุ์ มหาสารคาม อุดรธานี หนองคาย เลย หนองบัวลำภู และชัยภูมิ ได้ข้อมูลเบื้องต้นว่า ในการจัดการด้านพื้นที่เลี้ยงสัตว์และอาหารสัตว์นั้น เกษตรกรส่วนใหญ่จะปล่อยโคออกแทะเล็มหญ้าตาม

พื้นที่ว่างสาธารณะ ริมถนน ตลอดจนที่ว่างที่น้ำท่วมไม่ถึงในบริเวณหมู่บ้าน หากเป็นเกษตรกรที่มีพื้นที่มากและถ้ามีบริเวณที่ไม่ใช้ในการทำนาข้าวก็อาจจะหว่านเมล็ดหญ้า (ส่วนใหญ่เป็นหญ้ารูซี่) เพื่อเป็นแปลงหญ้าสำหรับเลี้ยงโค เกษตรกรบางรายที่มีโคจำนวนไม่มากนักก็อาจลอมรื้อปล่อยให้โคเข้าแทะเล็มในแปลงหญ้าที่ปลูกไว้ ส่วนรายที่จำนวนมากอาจใช้วิธีเกี่ยวไปให้สัตว์กิน สำหรับหมู่บ้านที่มีพื้นที่สาธารณะมาก เกษตรกรอาจขอใช้หรือเช่าพื้นที่จากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เพื่อทำเป็นแปลงหญ้าไว้ใช้ในการเลี้ยงโคของตัวเอง สำหรับเกษตรกรผู้ที่มีโคราคาแพง เช่น โคพันธุ์อเมริกันบราห์มันและอินดูบราซิลพันธุ์แท้ มักนิยมขังคอกแล้วตัดหญ้ามาให้กิน

เกษตรกรมักมีความเคยชินหรือยอมรับกับสภาพโคที่จะต้องผอมในฤดูแล้งและอ้วนในฤดูฝน อีกทั้งผลกระทบจากการขาดแคลนอาหารไม่สามารถเห็นได้ทันที ทำให้ขาดความสนใจในการหาอาหารมาเพิ่ม โดยไม่ทราบว่า การขาดแคลนอาหารพลังงาน โปรตีนและแร่ธาตุ มีผลกระทบโดยตรงต่อความสมบูรณ์พันธุ์ของแม่โค มีเกษตรกรน้อยรายที่มีการใช้แร่ธาตุเสริม

5. ข้อมูลด้านการตลาดโคเนื้อและอื่น ๆ

โคและกระบือเป็นสินค้าเกษตรเพียงชนิดเดียวที่เจ้าของสามารถกำหนดราคาซื้อขายได้เอง ในปัจจุบันราคามีชีวิตของโคเนื้อประมาณกิโลกรัมละ 50-60 บาท แต่ราคาโคพ่อหรือแม่พันธุ์นั้นจะกำหนดให้สูงขึ้นได้ตามลักษณะหรือความสวยงามของโคหรือขึ้นอยู่กับลูกติดท้องหรือมีลูกติดมาด้วยหรือไม่ อย่างไรก็ตามการกำหนดราคาซื้อขายโคยังมีลักษณะที่ใช้การประเมินด้วยสายตา มีความพยายามที่จะจัดให้มีการซื้อขายโคตามน้ำหนักตัวแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ การชั่งน้ำหนักสัตว์ไม่สะดวกในทางปฏิบัติ ผิดกับความไม่เชื่อใจกันระหว่างผู้ขายกับผู้ซื้อ

ตลาดเนื้อโคในประเทศไทยสามารถจำแนกตามปริมาณความต้องการออกได้เป็น 4 ระดับ คือ ตลาดพื้นบ้าน ตลาดในชุมชนขนาดใหญ่ ตลาดห้างสรรพสินค้าหรือโรงงานแปรรูปเนื้อสัตว์ ตลาดเนื้อคุณภาพสูงหรือเนื้อนำเข้าจากต่างประเทศ เนื่องจากการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรส่วนใหญ่ยังเป็นแบบรายย่อย หากเป็นตลาดพื้นบ้านหรือตลาดชุมชนการดำเนินระบบตลาดจะเริ่มจากพ่อค้าหรือนายหน้าในท้องถิ่นทำการรวบรวมโคในท้องถิ่นมาทำการชำแหละเพื่อนำไปจำหน่าย แต่หากเป็นตลาดในห้างสรรพสินค้าหรือโรงงานแปรรูปเนื้อสัตว์ เช่น โรงงานทำลูกชิ้น จะเป็นการรวบรวมส่งให้กับพ่อค้าคนกลางรายต่อไปเพื่อนำส่งไปยังโรงงานชำแหละเนื้อสัตว์ ส่วนที่เป็นตลาดเนื้อคุณภาพสูงนั้นมักมีการดำเนินในรูปแบบของสหกรณ์ เช่น สหกรณ์โปนยางคำ จังหวัดสกลนคร ที่มีการดำเนินการครบวงจร ในปัจจุบันยังมีความจำเป็นในการพัฒนาหรือค้นหารูปแบบการดำเนินการตลาดที่เหมาะสมและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย

6. การจำแนกกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโค

สามารถจำแนกกลุ่มของเกษตรกรที่เลี้ยงโคอยู่ในปัจจุบันตามปัจจัยด้านสาเหตุและแนวทางการเลี้ยงออกได้เป็น กลุ่มที่ได้รับโค-กระบือเป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษ กลุ่มที่สนใจเลี้ยงเป็นอาชีพ กลุ่มที่เริ่มเลี้ยงเนื่องจากการส่งเสริมของภาครัฐหรือเอกชน และกลุ่มที่เลี้ยงโค

สวยงาม (โคแฟนซี) และยังสามารถจำแนกตามศักยภาพการผลิตการเลี้ยงโคเนื้อได้เป็น กลุ่มที่เลี้ยงเพื่อยังชีพ (Subsistence) และกลุ่มที่เลี้ยงแบบประณีต (Intensive) โดยกลุ่มหลังนี้เป็นการเลี้ยงขุนเพื่อผลิตเนื้อคุณภาพสูงหรือเลี้ยงเพื่อปรับสภาพโคก่อนส่งขาย ทั้งนี้เกษตรกรอาจมีแรงจูงใจจากตลาดมีความต้องการสูง มีต้นทุนการเลี้ยงต่ำ ราคาโคที่สูงขึ้น มีความเสี่ยงน้อยกว่าการปลูกพืช และสามารถเป็นผู้กำหนดราคาซื้อขายได้ เป็นต้น

ปัญหาด้านโรคของโคเนื้อในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

โรคหรือกลุ่มของสาเหตุโรคที่ตรวจพบจากตัวอย่างส่งตรวจที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาสัตวแพทย์เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (ศูนย์วิจัยและชันสูตรโรคสัตว์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ-ชื่อเดิม) ในระหว่างปี พ.ศ. 2540-กรกฎาคม 2546 ได้แก่ โรคที่เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย (Bacterial disease) โรคที่เกิดจากเชื้อไวรัส (Viral disease) โรคที่เกิดจากพยาธิในเลือด (Blood parasite) โรคที่เกิดจากพยาธิใบไม้ (Trematode) โรคที่เกิดจากพยาธิในกระเพาะอาหารและลำไส้ (Gastrointestinal nematode; GI nematode) และโรคที่เกิดจากสาเหตุอื่น ๆ มีจำนวนทั้งสิ้น 191 (25.7%), 146 (19.7%), 128 (17.2%), 82 (11%), 135 (18.2%) และ 61 (8.2%) ตัวอย่างหรือครั้ง ตามลำดับ และในช่วงเวลาที่นำข้อมูลนำมาเสนอในครั้งนี้พบว่ามีอุบัติการณ์รายปี (พ.ศ. 2540-2546) เป็นจำนวน 105 (14.1%), 127 (17.1%), 172 (23.1%), 136 (18.3%), 135 (18.2%) และ 68 (9.2%) ครั้ง ตามลำดับ (ตารางที่ 1)

ตัวอย่างที่ส่งตรวจจากจังหวัดขอนแก่นมีจำนวนสูงสุด (274 ตัวอย่าง, 37.5%) รองลงมาเป็นมหาสารคาม 124 (17%) ตัวอย่าง และกาฬสินธุ์ 103 (14.1%) ตัวอย่าง กลุ่มจังหวัดที่มีตัวอย่างของสัตว์ที่เจ็บป่วยจำนวน 10-40 ตัวอย่าง ได้แก่ จังหวัดยโสธร เลย หนองคาย หนองบัวลำภู อุดรธานี ชัยภูมิ สกลนคร และอุบลราชธานี และกลุ่มจังหวัดที่มีตัวอย่างส่งตรวจน้อยกว่า 10 ตัวอย่าง ได้แก่ ร้อยเอ็ด นครพนม มุกดาหาร อำนาจเจริญ ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ และนครราชสีมา (ตารางที่ 3) จำนวนที่แตกต่างกันนี้อาจเนื่องมาจากปัจจัยด้านขนาดของจังหวัด จำนวนเจ้าหน้าที่สัตวแพทย์ ความสะดวกในการส่งตัวอย่าง จำนวนสัตว์ที่เลี้ยงอยู่ในแต่ละพื้นที่ ตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของแต่ละจังหวัด ระยะทางใกล้-ไกลจากศูนย์หรือห้องปฏิบัติการ เทคนิคที่ใช้ในการตรวจ การเคลื่อนย้ายสัตว์ ความรู้ความเข้าใจเรื่องการป้องกันโรค โปรแกรมวัคซีน การถ่ายพยาธิ การสุขาภิบาลสัตว์ ระบบการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ รวมถึงระดับการศึกษาและประสบการณ์ของผู้เลี้ยง เป็นต้น

โรคติดต่อจากสัตว์สู่คน (Zoonoses) ที่เป็นปัญหาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

โรคของโคเนื้อที่สามารถติดต่อมาสู่คนได้โดยวิธีการต่าง ๆ ทั้งโดยการสัมผัสกับสารจากร่างกายสัตว์ที่เป็นโรค เข้าทางปากหรือโดยการกินเข้าไป โดยการหายใจ เข้าทางบาดแผลหรือโดยวิธีการใด ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ แอนแทรกซ์ (Anthrax), แท้งติดต่อ (Brucellosis), เลปโตสไปโรซิส (Leptospirosis), เมลิออยโดซิส (Meliodosis), ซัลโมเนลโลซิส (Salmonellosis) วัณโรค

(Tuberculosis) และพิษสุนัขบ้า (Rabies) เป็นต้น ยังคงมีการตรวจพบได้เป็นระยะ ๆ จึงอาจถือได้ว่าเป็นปัญหาทางด้านสาธารณสุขในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ต้องหาทางแก้ไขต่อไป ดังนั้น การส่งเสริมรณรงค์หรือให้ความรู้แก่ประชาชนทางด้านโรคสัตว์สู่คน เพื่อให้มีความเข้าใจ คื่นตัวและระมัดระวังมากยิ่งขึ้น ส่วนในด้านความปลอดภัยจากอาหารและอาหารเพื่อสุขภาพ (Health food) นั้น การดำเนินงานตามนโยบายด้านอาหารปลอดภัย (Food safety) จะเป็นหลัก ประกันให้กับประชาชนว่าจะได้บริโภคอาหารที่สะอาดปลอดภัยและมีคุณภาพ อาทิ การตรวจสอบคุณภาพอาหารและการปนเปื้อนหรือสารตกค้างในอาหารที่จำหน่ายอยู่ในท้องตลาด รวมทั้ง การให้ความรู้แก่ประชาชนและเกษตรกรให้เข้าใจด้านอาหารปลอดภัย ในแง่ของการผลิตเนื้อ นั้นยังคงต้องมีการวิจัยและพัฒนาให้ทันกับกระแสดังกล่าว ทั้งนี้อาจจะต้องมีการปรับปรุง พระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้มีความทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน อาทิ พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499, พระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อ สัตว์ พ.ศ. 2535, พระราชบัญญัติควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ พ.ศ. 2525 ฯลฯ

อุปสรรคและปัญหาของการผลิตโคเนื้อพื้นเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

อุปสรรค

1. ปัญหาที่อาจเกิดจากการเปิดตลาดการค้าเสรี จะต้องดำเนินการอย่างไรจึงจะสามารถ แข่งขันกับสินค้าที่มาจากต่างประเทศที่มีราคาถูกกว่าได้
2. ยังมีปัญหาการลักลอบนำเข้าเนื้อมาจากต่างประเทศอย่างผิดกฎหมาย
3. การเพิ่มจำนวนการเลี้ยงโคพื้นเมืองในช่วงเวลาที่จำกัดต้องการจำนวนแม่พันธุ์เป็น จำนวนมาก
4. เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบหรือรับเทคโนโลยีการ ผลิตสัตว์ได้ช้ามาก
5. นโยบายภาครัฐบางอย่างยังเป็นนโยบายเชิงสงเคราะห์ทำให้เกษตรกรไม่ยากที่จะ เปลี่ยนแปลงวิถีไปจากที่เป็นอยู่
6. มาตรฐานฟาร์มเลี้ยงปศุสัตว์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันไม่เหมาะสมกับเกษตรกรรายย่อย
7. การปรับเปลี่ยนรูปแบบโครงสร้างของกรมปศุสัตว์อาจไม่เอื้ออำนวยต่อการปรับทิศทาง การผลิตโคพื้นเมือง การวิจัยและการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่เกษตรกรรายย่อย
8. การประมาณการจำนวนโคพื้นเมืองที่ถูกต้องทำได้ยาก ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ไม่ตรง กับข้อมูลของกรมปศุสัตว์

ปัญหา

1. ปัญหาจากปัจจัยภายนอก

1. ปัญหาจากนโยบายของภาครัฐส่วนใหญ่ครอบคลุมในวงกว้างจนทำให้แนวทางในการ ปฏิบัติไม่ชัดเจน เปลี่ยนแปลงบ่อย ขาดความต่อเนื่อง เกษตรกรไม่มีส่วนร่วมในการ กำหนดแผนและนโยบาย

2. ปัญหาจากการส่งเสริมจากภาครัฐที่ขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน การส่งเสริมที่ไม่ครบวงจรการผลิต ไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกรและขาดการติดตามผลหลังการส่งเสริม
3. ปัญหาจากด้านตลาดและราคา ขาดระบบการตลาดโคเนื้อที่ทันสมัยและยุติธรรม ขาดข้อมูลเกี่ยวกับส่วนแบ่งตลาดระหว่างผู้เลี้ยง พ่อค้าคนกลาง พ่อค้าปลีก ฯลฯ ภาครัฐยังไม่มีกรอบนโยบายด้านตลาดโคเนื้อและหน่วยงานควบคุมดูแลด้านการตลาดเพื่อป้องกันการปั่นราคาของพ่อค้าระดับต่าง ๆ
4. ปัญหาจากแรงจูงใจในการประกอบอาชีพ อาชีพการเลี้ยงโคเนื้อนั้นมีค่าตอบแทนหรือรายได้ไม่มากพอเนื่องจากเกษตรกรเลี้ยงรายละน้อยตัว นอกจากนี้เกษตรกรรุ่นหลังไม่เห็นความสำคัญและขาดความรักในอาชีพการเลี้ยงสัตว์

2. ปัญหาจากปัจจัยภายใน

1. ปัญหาการขาดความรู้ด้านการเลี้ยงและการจัดการของเกษตรกร โดยเฉพาะความรู้ด้านการผสมพันธุ์
2. ปัญหาจากการขาดข้อมูลด้านต้นทุนการผลิต การเข้าถึงแหล่งทุนของเกษตรกรยังจำกัดและไม่เพียงพอต่อความต้องการ ขาดความรู้ด้านการบริหารจัดการด้านการเงิน
3. ปัญหาจากพื้นที่เลี้ยงสัตว์ เป็นปัญหาที่สำคัญเนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีเนื้อที่จำกัด ขาดวิเคราะห์และจัดการพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ พื้นที่สาธารณะมีจำนวนลดลงและเข้าใช้ประโยชน์ได้ยากยิ่งขึ้นเนื่องจากมีองค์กรบริหารส่วนตำบลเข้ามาบริหารจัดการ
4. ปัญหาจากโรคและพยาธิภายนอกและภายใน เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญในด้านการจัดการพื้นฐานเกี่ยวกับป้องกันโรคติดต่อในสัตว์ การควบคุมโรคพยาธิภายนอกและภายใน นอกจากนี้เกษตรกรส่วนใหญ่ยังกลัวผลกระทบที่เกิดจากการฉีดวัคซีน เช่น การแท้งภายหลังฉีดวัคซีน จึงไม่ฉีดวัคซีนในโคที่ตั้งท้อง
5. ปัญหาจากการจัดการด้านอาหารสัตว์ เกษตรกรไม่มีความรู้ในการนำเศษเหลือทางการเกษตรมาประยุกต์ใช้เป็นอาหารหยาบทดแทน ขาดแคลนโดยเฉพาะในช่วงหน้าแล้งและเกษตรกรไม่เห็นความสำคัญของอาหารหยาบที่มีคุณภาพ เกษตรกรไม่มีการนำเอาเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหารสัตว์ สัตว์ที่ผลิตได้มีคุณภาพต่ำ
6. ปัญหาอันเนื่องมาจากการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยง เกษตรกรขาดการรวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังในการต่อรองและรับการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐ บางครั้งการรวมกลุ่มอาจเกิดขึ้นเฉพาะกิจไม่มีความต่อเนื่องในการดำเนินงาน

ข้อเสนอแนะด้านแนวทางการวิจัยเพื่อการแก้ปัญหา

จากผลการสัมมนา รวบรวมข้อมูลในพื้นที่ และการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับการเลี้ยงโคเนื้อในพื้นที่เมืองจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า การเลี้ยงโคในพื้นที่เมืองนั้นส่วนใหญ่ยังเป็นลักษณะที่ผสมผสานในระบบไร่นา สภาพพื้นที่เลี้ยงส่วนใหญ่อยู่ในทั้งทำเลเลี้ยงสัตว์ สาธารณะของหมู่บ้านหรือใกล้กับพื้นที่ที่เป็นป่าเขาที่อยู่ห่างไกลจากชุมชน การเลี้ยงมีลักษณะที่ต้องอาศัยแหล่งอาหารตามธรรมชาติเป็นหลักและบางส่วนมีการผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้างเกษตรกรยังขาดการรวมกลุ่มอย่างเป็นระบบและยังไม่มีความต้องการของการดำเนินกิจกรรมเครือข่าย ขาดข้อมูลด้านแหล่งเลี้ยงและจำนวนประชากรโคในพื้นที่ชัดเจน ขาดแคลนอาหารสัตว์ตามฤดูกาล ขาดเทคนิคการคัดเลือกและปรับปรุงพันธุ์ ขาดเทคโนโลยีที่เหมาะสมในด้านการจัดการเลี้ยงโคในพื้นที่เมือง ทำให้สัตว์ที่ผลิตได้มีคุณภาพต่ำ ขาดการจัดการด้านการตลาด ขาดการจัดการด้านสุขภาพสัตว์ จึงสามารถเสนอแนะแนวทางวิจัยได้เป็นการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาจากปัจจัยภายนอกและจากปัจจัยภายใน

1. การวิจัยเพื่อแก้ปัญหาจากปัจจัยภายนอก

1. ปัญหาจากนโยบายของภาครัฐ

- 1.1. ควรสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการกำหนดนโยบายภาครัฐ
- 1.2. ควรศึกษาเพื่อกำหนดทิศทางการผลิตโคเนื้อในแต่ละพื้นที่
- 1.3. ควรศึกษาเพื่อกำหนดประเภทของเกษตรกรเลี้ยงโคอย่างชัดเจน (กลุ่มที่เลี้ยงแบบยังชีพ-แบบประณีต) และมีนโยบายที่ชัดเจนสำหรับเกษตรกรแต่ละกลุ่ม

2. ปัญหาด้านการส่งเสริมภาครัฐ

- 2.1. ควรวิจัยเพื่อที่จะกำหนดแนวทางหรือยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมจากภาครัฐให้มีลักษณะในเชิงบูรณาการ เพื่อให้ตรงกับความต้องการของเกษตรกรหรือชุมชน มีความต่อเนื่อง อีกทั้งมีการติดตามผลหลังการส่งเสริม
- 2.2. ควรศึกษารูปแบบการสร้างเครือข่ายเกษตรกรเลี้ยงโคในพื้นที่เมือง

3. ปัญหาจากด้านตลาดและราคา

- 3.1. ควรศึกษาแนวทางด้านการตลาดโคเนื้อ
- 3.2. ควรศึกษารูปแบบการดำเนินกิจกรรมด้านตลาดนัดโค-กระบือ
- 3.3. ควรวิจัยด้านต้นทุนการผลิตโคเนื้อในลักษณะต่าง ๆ
- 3.4. ควรศึกษารูปแบบการกำหนดราคาซื้อขายและส่วนแบ่งทางการตลาดที่เป็นธรรมกับทุกฝ่าย
- 3.5. ควรวิจัยหาข้อมูลทางการตลาดเพื่อกำหนดเป้าหมายการผลิตที่ตรงกับความต้องการของตลาดในลักษณะหรือระดับต่าง ๆ
- 3.6. การแสวงหาและเจาะกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย
- 3.7. การสร้างความนิยมในการบริโภคเนื้อโคพื้นเมือง เช่น แนวทางด้านอาหารสุขภาพ (Healthy food)

- 3.8. พัฒนาเทคนิคการแปรรูปเนื้อและผลิตภัณฑ์โคพื้นเมืองให้ตรงกับความต้องการของตลาด
- 3.9. ศึกษาการเพิ่มมูลค่า (value added) ให้กับเนื้อและผลิตภัณฑ์จากโคพื้นเมือง
4. ปัญหาจากแรงจูงใจในการประกอบอาชีพ
 - 4.1. ควรวิจัยเพื่อหาแนวทางในการสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรเห็นความสำคัญของการเลี้ยงโคพื้นเมือง
 - 4.2. ควรศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการปลูกฝังอาชีพการเลี้ยงโคเนื้อของเยาวชนในภาคเกษตร
 - 4.3. ควรสร้างทัศนคติเชิงบวกต่ออาชีพการเลี้ยงสัตว์ให้กับประชาชนโดยทั่วไป
 - 4.4. ควรศึกษาสภาพพื้นที่ เศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการเลี้ยงโคพื้นเมืองของเกษตรกร

2. การวิจัยเพื่อแก้ปัญหาจากปัจจัยภายใน

1. ปัญหาการขาดความรู้ด้านการเลี้ยง ควรมีการวิจัยเพื่อค้นหาเทคนิคหรือวิธีการในที่จะเป็นดึงเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่มาใช้ร่วมกับการสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้น ทั้งนี้ควรที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริงหรือโดยมีเกษตรกรเป็นนักวิจัยร่วม ทั้งนี้อาจมีหัวข้อย่อย ได้แก่

- 1.1. ควรศึกษารูปแบบการจัดการการเลี้ยงโคพื้นเมืองที่เหมาะสมในเกษตรกรแต่ละประเภท
 - 1.2. ควรศึกษาการเลี้ยงโคพื้นเมืองขุนเพื่อผลิตเนื้อคุณภาพดี
 - 1.3. ควรศึกษาการปรับสภาพโคพื้นเมืองก่อนส่งขายตลาด
 - 1.4. ควรศึกษาด้านการเลี้ยงโคพื้นเมืองในลักษณะผสมผสานกับการเพาะปลูกในระบบไร่นาสวนผสม
 - 1.5. ควรศึกษาด้านแบบการจัดการฟาร์มเลี้ยงโคพื้นเมืองแบบประณีตขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่
 - 1.6. ควรศึกษาเปรียบเทียบผลตอบแทนด้านเศรษฐกิจ สังคมและชุมชนจากการประกอบอาชีพเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงแบบผสมผสานและสัดส่วนการใช้พื้นที่ที่เหมาะสมในกิจกรรมเกษตรด้านต่าง ๆ
2. ปัญหาการจัดการด้านการผสมพันธุ์
- 2.1. ควรศึกษาการจัดทำระบบฐานข้อมูลด้านพันธุ์ ลักษณะทางพันธุกรรมที่ดีของโคพื้นเมือง เช่น ความต้านทานโรค ความทนทานต่อลักษณะภูมิอากาศที่ร้อนชื้น ความสามารถในการใช้วัตถุดิบอาหารสัตว์คุณภาพต่ำ การบันทึกข้อมูลการผสมพันธุ์
 - 2.2. ควรศึกษาแนวทางการปรับปรุงพันธุ์

- 2.3. ควรศึกษาแนวทางการขยายพันธุ์โดยวิธีการต่าง ๆ โดยเฉพาะการผสมเทียมหรือการใช้พ่อโคพื้นเมืองที่ผ่านการทดสอบสมรรถภาพมาคุมฝูง ซึ่งอาจต้องร่วมกับการสร้างแนวคิดในการใช้คอกผสมพันธุ์หรือรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่

3. ปัญหาจากการขาดข้อมูลด้านต้นทุนการผลิต

- 3.1. ควรศึกษาด้านต้นทุนการผลิตโคพื้นเมืองของเกษตรกรในแต่ละกลุ่มมีลักษณะ
- 3.2. ควรศึกษาด้านแบบการวิเคราะห์ส่วนแบ่งทางการตลาดที่เหมาะสมและยุติธรรมต่อทุกฝ่าย
- 3.3. ควรศึกษาแนวทางการเข้าถึงแหล่งทุนของเกษตรกร
- 3.4. ควรศึกษารูปแบบการบริหารจัดการด้านการเงินของเกษตรกรและการส่งเสริมที่เหมาะสม

4. ปัญหาจากพื้นที่เลี้ยงสัตว์

- 4.1. ควรศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการจัดการพื้นที่การเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ
- 4.2. ควรศึกษาเพื่อกำหนดพื้นที่การใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ที่ชัดเจน
- 4.3. ควรศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะ
- 4.4. ควรศึกษารูปแบบการจัดการในระบบชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

5. ปัญหาจากโรคโคพื้นเมือง

- 5.1. ควรศึกษาทางด้านรูปแบบการดำเนินงานให้บริการด้านสุขภาพที่มีประสิทธิภาพของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 5.2. ควรศึกษาผลแนวทางการสร้างอาสาสมัครพัฒนาสุขภาพสัตว์ในชุมชน
- 5.3. ควรศึกษาการใช้สมุนไพรหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการด้านสุขภาพสัตว์
- 5.4. ควรศึกษาด้านการส่งเสริมให้เห็นความสำคัญของการสร้างภูมิคุ้มกันโรคติดต่อในโคพื้นเมือง
- 5.5. ควรศึกษาด้านการปรับทัศนคติในด้านการฉีดวัคซีนป้องกันโรคคอบวมและปากและเท้าเปื่อย การควบคุมโรคพยาธิทั้งภายนอกและภายใน
- 5.6. ควรศึกษารูปแบบการเลี้ยงโคพื้นเมืองในระบบปศุสัตว์อินทรีย์หรือเกษตรอินทรีย์

6. ปัญหาจากการจัดการด้านอาหารสัตว์

- 6.1. ควรศึกษาทางด้านการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมทางด้านการใช้วัตถุดิบอาหารสัตว์ที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นและฤดูกาล
- 6.2. ควรศึกษาการปรับใช้วัสดุเศษเหลือหรือผลพลอยได้ทางการเกษตรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้เพื่อการเลี้ยงโคพื้นเมือง
- 6.3. ควรศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการปรับปรุงคุณภาพพืชอาหารสัตว์ในพื้นที่เลี้ยงสัตว์ส่วนบุคคลหรือพื้นที่สาธารณะ

- 6.4. ควรศึกษารูปแบบการผลิตและธนาคารเสบียงอาหารสัตว์ของเกษตรกร
 - 7. ปัญหาจากการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยง
 - 7.1. ควรศึกษารูปแบบหรือแนวทางการสร้างเครือข่าย การเชื่อมโยงเครือข่าย การบริหารจัดการเครือข่ายเกษตรกรเลี้ยงโคพื้นเมือง
 - 7.2. ควรศึกษารูปแบบการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการรวมกลุ่มของเกษตรกรและการสร้างเครือข่าย
 - 8. ปัญหาด้านโรคสัตว์สู่คน
 - 8.1. ควรศึกษาแนวทางในการนํานโยบายด้านอาหารปลอดภัยมาสู่การผลิต การฆ่า และชำแหละ การแปรรูปเนื้อและผลิตภัณฑ์จากโคพื้นเมือง การปรุงอาหารสุกดิบ
 - 8.2. ควรศึกษาแนวทางการป้องกันโรคสัตว์สู่คนที่ติดต่อในรูปแบบต่าง ๆ
-